

- kand. filol. nauk : spets. 10.02.17 «Porivnyalno-istorychne i typolohichne movoznavstvo» / L. S. Nikolayenko. – K. 20 s.
21. Peksheyeva, E. I. (2012). Ikhtionimy i leksika rybolovstva v mariyskom yazyke : avtoref. ...kand. filol. nauk : spets. 10.02.22 «Yazyki narodov zarubezhnykh stran Yevropy, Azii, Afriki, aborigenov Ameriki i Avstralii» / E. I. Peksheyeva. – Yoshkar-Ola. 24 s.
 22. Selivanova, O.O. (2010). Linhvistychna entsyklopediya / Olena Oleksandrivna Selivanova. Poltava : Dovkillya-K. 844 s.
 23. Selivanova O.O. (2006). Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediya. Poltava : Dovkillya-K, 716 s.
 24. Serdyuk A. M. (2002). Motyvatsiyna osnova nazv roslyn u pervynnomu i vtorynnomu semiozysi (na materialy ukrayinskoyi, rosiyskoyi, nimetskoyi ta frantsuzkoyi mov) : dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.15 / Serdyuk Alla Mykhaylivna. Berdyansk. 377 s.
 25. Sidorov O.M. (2009). Predikativno-atributivni konstruktsii v angliys'kiiy ta ukraïns'kiiy movakh : avtoref. dis... kand. filol. nauk : spets. 10.02.17 «Porivnyal'no-istorichne i tipologichne movoznavstvo» / O. M. Sidorov. Donetsk. 19 s.
 26. Stroykova, S.A. (2012). Nomenklatura ikhtiofauny v suchasniy nimetskiy movi : kohnityvno-onomasiolohichnyy aspekt : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.04 «Hermanskiy movy» / S. A. Stroykova. Odesa. 19 s.
 27. Usacheva, V.V. (2003). Slavyanskaya ikhtiologicheskaya terminologiya : Printsipy i sposoby nominatsii : obratnyy slovar' / Valeriya Vasil'yevna Usacheva. M. : Indrik. 352 s.
 28. Khalyukov, YU. V. (2008). Leksika orlovskikh rybakov: avtoref. diss. na soiskaniye nauch. stepeni kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Russkiy yazyk» / YU. V. Khalyukov. Orel. 25 s.
 29. *Yazykovaya nominatsiya. Obshchiye voprosy (1977).* / [Otv. red. B.A. Serebrennikov, A. A. Ufimtseva]. M. : Nauka. 359 s.
 30. Krzeszowski, T. P. (1991). Contrasting languages : the scope of contrastive linguistics / Tomasz Pawel Krzeszowski. Berlin ; New York : Mouton de Gruyter. 276 p.

УДК 81-119:81'367.332.2

КОГНІТИВНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ НОМІНАТИВНИХ РЕЧЕНЬ

Олександр Швець
(Київ, Україна)

Статтю присвячено висвітленню проблеми використання когнітивного підходу до вивчення синтаксису та номінативного речення як його структурної одиниці. Когнітивний підхід виник у зв'язку зі

становленням антропоцентричної парадигми у лінгвістиці кінця ХХ століття. Оскільки когнітивний підхід до вивчення синтаксису пов'язаний із виділенням синтаксичного концепту, зроблено спробу дати дефініцію цього поняття, а також понять «пропозиція» та «типова пропозиція». Встановлено, що синтаксичний концепт є концептом, об'єктивованим синтаксичними засобами. Найплідотворнішими синтаксичними засобами вираження думки можна вважати номинативні речення, найбільш притаманні розмовному мовленню, оскільки їх пряме призначення – функція називання, в ролі якої вони є першими помічниками у класифікуючій діяльності людини.

Ключові слова: когнітивний підхід, синтаксичний концепт, номинативне речення, пропозиція, типова пропозиція.

Статья освещает проблемы использования когнитивного подхода к изучению синтаксиса и номинативного предложения как его структурной единицы. Когнитивный подход возник в связи со становлением антропоцентрической парадигмы в лингвистике конца ХХ века. Поскольку когнитивный подход к изучению синтаксиса связан с выделением синтаксического концепта, сделана попытка дать дефиницию этого понятия, а также понятий «пропозиция» и «типичная пропозиция». Установлено, что синтаксический концепт является концептом, объективированным синтаксическими средствами. Самыми плодотворными синтаксическими средствами выражения мысли можно считать номинативные предложения, наиболее присущие устной речи, поскольку их прямое назначение – функция называния, в роли которой они являются первыми помощниками в классифицирующей деятельности человека.

Ключевые слова: когнитивный подход, синтаксический концепт, номинативное предложение, пропозиция, типовая пропозиция.

The article deals with the problem of usage of cognitive approach to study of syntax and nominative sentences as its structural units. The cognitive approach has arisen in connection with the formation of an anthropocentric paradigm in linguistics of late twentieth century. Considering that the cognitive approach to study of syntax associates with the selection of syntactic concept an attempt to give a definition of this notion, as well as of «proposition» and «typical proposition», was made. It was found that the syntactic concept is a concept that is objectified by syntactic means. Nominative sentences can be considered as the most productive syntactic means of expression of the idea; they are the most peculiar for the spoken language as their direct purpose is the function of naming, where they are the first assistants in the classifying activity of human being.

Key words: cognitive approach, syntactic concept, nominative sentence, proposition, typical proposition.

Актуальність дослідження і постановка проблеми.

Вивчення одиниць синтаксису у їх взаємозв'язку з процесами пізнання, мислення, мовленнєвої діяльності та міжособистісної комунікації зумовлене антропоцентричним підходом, продовжує перебувати в центрі уваги науковців. Вивчення синтаксичних одиниць у рамках когнітивного підходу пов'язане з поняттям синтаксичного концепту, існування якого наразі є дискусійним.

Незважаючи на значні напрацювання у цьому напрямку, усе ще потребує додаткового вивчення проблема когнітивного підходу до дослідження номінативних речень різноструктурних мов, що й зумовило актуальність цієї статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль мови у процесі пізнання дійсності перебуває у центрі уваги когнітивної лінгвістики, породженої антропоцентричною парадигмою. Когнітивна лінгвістика розвиває положення Н. Хомського про те, що вона повинна бути присвячена вивченню людської мовної здатності (компетенції), яка є однією із найвизначніших пізнавальних (когнітивних) здатностей, та вважає мову пізнавальним знаряддям кодування і трансформації знань [Хомський 1972].

Когнітивний підхід до вивчення мови ґрунтується на проблемі співвідношення мови й мислення, розробка якої розпочалася ще у працях В. фон Гумбольдта. У вітчизняній лінгвістиці зародки когнітивного підходу знаходимо насамперед у концепції О. О. Потєбні, на думку якого, сама форма існування мови є діяльністю, спрямованою на пізнання світу людиною й самої себе у світі, діяльністю, здатною накопичувати і постійно розвивати світогляд і самосвідомість: «мова зводить різноманітність і багатство, майже неосяжне, до чогось невеликого й такого, що легше досягнути людською думкою» [История русского языка 1981: 123].

Використання когнітивного підходу до вивчення синтаксису досліджують Б. Ю. Норман, Г. О. Золотова, О. С. Кубрякова; проблемі виділення концептів, що об'єктивуються засобами синтаксису та його характеристикам приділяють увагу Г. А. Волохіна, З. Д. Попова, С. Є. Кузьміна, В. І. Казаріна, В. Ю. Копров та інші.

Знакову природу речення, що уможливило виділення синтаксично репрезентованих концептів вивчають О. В. Бондарко, Г. О. Золотова, З. Д. Попова та Й. А. Стернін.

Зроблено спробу дослідження концептуального простору синтаксису англійської мови М. М. Болдиревим та Л. О. Фурс.

Мета статті: охарактеризувати когнітивний підхід до вивчення номінативних речень шляхом поетапного розгляду понять: антропологічний підхід, когнітивний підхід, картина світу, концепт, синтаксичний концепт, пропозиція, типова пропозиція.

Виклад основного матеріалу і отриманих результатів. Входження лінгвістики кінця ХХ століття в антропоцентричну парадигму зумовило появу у центрі лінгвістичних досліджень людини з її внутрішнім світом і поведінкою та дослідження мови як продукту людської діяльності, призначеного для потреб людини посередника спілкування, засобу зберігання її досвіду, знань, культури. Антропоцентрична парадигма об'єктивується у когнітивній лінгвістиці, зосередженої на дослідженні ролі мови у процесі пізнання дійсності.

З появою когнітивного підходу виникли нові шляхи дослідження мови за допомогою понять категоризації й концептуалізації дійсності людською суб'єктивною свідомістю, наслідки яких закарбовуються мовними формами [Голубовська 2011: 17]. Концептуалізація – понятійна класифікація, суть якої полягає в осмисленні інформації, що надходить до людини, зумовлюючи утворення концептів, концептуальних структур і всієї концептуальної системи в її мозку (психіці) [Кубрякова 1997: 93]. Категоризація є підведенням явища, об'єкта чи процесу під певну рубрику досвіду, категорію і визнання його членом цієї категорії [Кубрякова 1997: 42].

Когнітивність виступає базою для формування концептуальної картини світу, відображає процеси сприйняття й осмислення дійсності, що реалізуються у типових для конкретної мови концептах [Апресян 1995: 37–67].

Картина світу – особливий компонент наукового знання, що прагне до певного спрощення і схематизації дійсності, та розглядається стосовно кожної з галузей знань [Стєпін 2000: 192].

Картина світу є вторинним існуванням об'єктивної реальності відображеної у свідомості людини, реалізованої і закріпленої у своєрідній матеріальній формі, якою «є мова, що

виконує функцію об'єктивації індивідуальної людської свідомості лише як окремої монади світу» [Колшанский 1990: 15].

Репрезентація мовної картини світу здійснюється шляхом виділення і концептуалізації окремих фрагментів світу. У процесі дискурсивної діяльності людина оперує існуючими у її свідомості концептами, їх комбінаціями, відношеннями між ними. О. О. Селіванова розглядає концепт «як інформаційну структуру свідомості, різносубстратну, певним чином організовану одиницю пам'яті, що містить сукупність знань про об'єкт пізнання, вербальних і невербальних, набутих шляхом взаємодії п'яти психічних функцій свідомості й позасвідомого... Ядром концепту є поняття, фіксоване у вигляді пропозиційних структур і позначене певною номінативною одиницею. Концепт зароджується в процесі пізнавальної діяльності, відображає й узагальнює досвід людини й інтеріоризовану її свідомістю дійсність, підводячи інформацію під певні вироблені суспільством категорії та класи» [Селіванова 2006: 256].

Концепт виражається у мові різними засобами: готовими лексемами, вільними словосполученнями, структурними і позиційними схемами речень, що відображають типові пропозиції, текстами тощо. Така різноманітність мовних знаків кодування дозволяє говорити про лексичні, фразеологічні, синтаксичні концепти. Проблема вираження концептів синтаксичними структурами є дискусійною, що пояснюється необхідністю доведення існування або відсутності власне синтаксичних знаків, тобто таких структур, які володіють як планом вираження (послідовністю словоформ), так і планом змісту (певним синтаксичним концептом). У сучасній лінгвістиці таким знаком вважають структурну схему простого речення.

Існують різні визначення синтаксичного концепту. Синтаксичним концептом вважають концепт, що виражається синтаксичними одиницями [Попова 2003: 77–82], а також інформацію про тип ситуації (сукупності предметів і відношення, що їх пов'язують), що виражається структурною схемою речення, і представлена у вигляді типової пропозиції (структурованої сукупності смислів), до якої мислення людини відносить фрагмент дійсності, що спостерігається нею [Кузьміна 2012: 90].

Засобом вираження синтаксичного концепту є речення. Синтаксичні концепти моделюються за допомогою дослідження

семантики речення як мовної одиниці шляхом абстрагування від конкретного лексичного наповнення, тобто за допомогою встановлення узагальненого змісту структурної схеми речення [Волохина 1999].

Специфіка змісту речення як мовної одиниці полягає у його здатності відображати цілісну ситуацію позамовної дійсності. Ситуація відображається не дзеркально і безпосередньо, а за допомогою думки, переломлюючись у свідомості людини, чим і пояснюється той факт, що одній і тій самій реальній ситуації відповідають різні синтаксичні конструкції [Гак 1998: 256–257].

Опрацьована людським розумом ситуація, віднесена до певного типу або уявлення про типову ситуацію і є тим мисленневим змістом, що виражається реченням певної структури. Саме тому вона визначає синтаксичний концепт наступним чином: «синтаксичні концепти – це образи ситуацій, осмислених людьми і вербалізованих синтаксичними структурами» [Попова 2009: 56–61].

Структурні схеми простого речення є знаками різних видів відношень між сутностями, що встановлюються мислячими людьми. Саме види відношень, осмислені і класифіковані людиною, є синтаксичними концептами, що стоять за структурною схемою простого речення.

Набір синтаксичних концептів складає семантичний простір мови. Без синтаксичних концептів семантичний простір мови не може існувати, оскільки знання набору концептів без знання видів відношень між ними позбавляє такий простір життя і руху [Попова 2003: 81]. Формою репрезентації об'єктивного змісту думки як вираження істинного значення комунікативної мети висловлювання вважається пропозиція.

Ряд лінгвістів, серед яких Г. А. Волохіна і З. Д. Попова, прирівнюють поняття «синтаксичний концепт» до поняття пропозиції, розуміючи під пропозицією ментальний корелят позамовної ситуації. У монографії «Синтаксичні концепти російського простого речення» дослідниці визначають синтаксичний концепт як «типову пропозицію зафіксовану конкретною структурною схемою простого речення». При цьому підкреслюється той факт, що пропозиція конкретного висловлювання не прирівнюється до пропозиції, що виражається структурною схемою, тобто типової пропозиції [Волохина 1999: 4; Попова 2001: 80].

Типова пропозиція, що застигла у структурній схемі простого речення, знаходиться у семантичному просторі мови, зазначає З. Д. Попова. На відміну від пропозиції конкретного висловлювання, що містить конкретні лексичні одиниці, типова пропозиція охоплює клас висловлювань і відображає не індивідуальну ситуацію, а певний тип ситуації – один із виділених свідомістю людини класів відношень, для позначення якого у мові вироблена конкретна структурна схема речення. Поняття типової пропозиції, таким чином, наближається до поняття пропозиціональної форми або пропозиціональної функції зі змінними, які набувають конкретних значень у конкретному висловлюванні. Саме типова пропозиція і співвідноситься з синтаксичним концептом [Попова 2003: 82].

Кожна структурна схема речення у конкретних висловлюваннях може бути представлена у ряді варіантів – модифікацій, за яких вона не перетворюється на іншу структурну схему, тобто залишається тотожною самій собі і виражає той же синтаксичний концепт. Структурно-семантичні модифікації можуть реалізуватися при поширенні структурної схеми речення детермінантами. Під детермінантами розуміють окрему словоформу, що поширює речення, і є «формально не пов'язаною ні з якою словоформою, яка поширює цю схему» [Русская грамматика 1980: 153].

Детермінанти по-іншому називаються синтаксемами, що є «синтаксичними одиницями глибинної структури речення» [Маленков 1985: 64]. Поняття синтаксеми, тобто словоформи, що наділена певною семантико-синтаксичною функцією (роллю) введене у лінгвістичний обіг Г. О. Золотовою, яка запропонувала поділ синтаксем на вільні, зумовлені і зв'язані. Вони відрізняються своїми синтаксичними можливостями. Одні мають «широкий діапазон – здатні реалізувати різні функції і позиції, інші – вузький аж до єдиної прислівної позиції» [Золотова 2006: 17]. Найбільш самостійними у своєму функціонуванні є вільні синтаксеми, що виступають у текстах в ролі заголовків і ремарок і «володіють в силу властивого їм ніби до синтаксичної конструкції категорійно-семантичного значення найширшими можливостями вживання» [Попова 2003: 18].

З цього приводу О. С. Кубрякова зазначала: «... Речення різних типів здатні до виконання номінативних функцій не в

однаковій мірі. <...> Вибір одиниці номінації узгоджується з інтенцією мовця і структурно-семантичними особливостями цих одиниць. Формат одиниці, її протяжність, її членованість, можливість за її допомогою відобразити ті чи інші деталі ситуації, підкреслити ті або інші моменти у її характеристиці – все це відіграє свою роль при виборі одиниці номінації або в акті її створення» [Кубрякова 1986: 39–45].

Дані лінгвістичних досліджень свідчать, що за останні десятиріччя відбулося стрімке зростання використання номінативних речень у мовленнєвій практиці людства як засобу фіксації пізнавального досвіду соціуму. Вони мають стандартні сфери використання: часова і просторова інтродукція (так звані бутгеві речення); номенклатурна або етикетна функція; товарні марки і знаки; назви творів мистецтва; оцінна характеристика; резюмуюча функція; так званий називний теми або уявлення тощо. За допомогою цього типу речень коротко описуються дійові особи та обстановка, робляться окремі зауваження, виражається ставлення мовця до подій, що відбуваються, дається їх оцінка, звертається увага на певний предмет. Номінативні речення дозволяють створювати лаконічні, місткі за значенням, образні і досить динамічні словесні картини.

У зв'язку з вищезазначеним, найплототворнішими засобами вираження думки можна вважати номінативні речення, тобто форму називного відмінка, що є носієм різноманітних суб'єктних ролей і найчастіше зустрічається у розмовному мовленні. Називний відмінок у плані самостійного вживання володіє такими синтаксичними привілеями не випадково, оскільки його пряме призначення – називання, де він є першим помічником у класифікуючій діяльності людини.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, когнітивний підхід до вивчення одиниць синтаксису взагалі і номінативного речення зокрема передбачає використання у ході досліджень поняття «синтаксичний концепт», що є концептом, об'єктивованим синтаксичними засобами. Концепт може реалізуватися у мові за допомогою морфем, слів, словоформ, фразеологічних сполучень, вільних словосполучень, граматичних категорій, структурних і позиційних схем речень, які містять типові пропозиції (синтаксичні концепти).

Лінгвокогнітивний аспект дослідження номінативного речення полягає у виявленні структури знань у цьому реченні,

операцій упізнання інтенцій автора речення, засобів інтерпретації та оцінки інформації, закладеної у ньому. Лінгвокогнітивний аспект того чи іншого типу номінативних речень включає у себе вивчення синтаксичних концептів речення, інформаційну наповненість кожного речення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апресян Ю. Д. Образ человека по данным языка : попытка системного описания / Ю. Д. Апресян // Вопросы языкознания. – 1995. – №1. – С. 37–67
2. Волохина Г. А. Синтаксические концепты русского простого предложения / Г. А. Волохина, З. Д. Попова. – Воронеж : Воронежский ун-т, 1999. – 192 с.
3. Гак В. Г. Языковые преобразования / Владимир Григорьевич Гак. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1998. – 768 с.
4. Голубовська І. О. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики : курс лекцій // І. О. Голубовська, І. Р. Корольов. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – 223 с.
5. Золотова Г. А. Синтаксический словарь. Репертуар элементарных единиц русского синтаксиса / Галина Александровна Золотова. – [изд. 3-е, стереотипное]. – М. : Едиториал УРСС, 2006. – 440 с.
6. История русского языка : Лекции, читанные в 1882/3 академическом году в Харьковском университете / Публикация С. Ф. Самойленко // Потєбнянські читання / АН УРСР. Інститут мовознавства імені О. О. Потєбні. – К. : Наукова думка, 1981. С. 119–168.
7. Колшанский Г. В. Объективная картина мира в познании и языке / Геннадий Владимирович Колшанский. – М. : Наука, 1990. – 108 с.
8. Краткий словарь когнитивных терминов // Под общей редакцией Е. С. Кубряковой. М. : Изд-во МГУ, 1997. – 245 с.
9. Кубрякова Е. С. Номинативный аспект речевой деятельности / Елена Самуиловна Кубрякова. – М. : Наука, 1986. – 159 с.
10. Кузьмина С. Е. Понятие «синтаксический концепт» в лингвистических исследованиях / С. Е. Кузьмина // Вестник Челябинского государственного университета. – 2012. – № 17 (271). Филология. Искусствоведение. – Вып. 66. – С. 87–90.
11. Маленков А. А. Об объектных синтаксемах в предложениях научно-технических текстов // Проблемы семантики простого предложения // Межвуз. сб. / отв. ред. Л. М. Ковалева. – Иркутск : Головной Иркут. гос. пед. институт, 1985. – 165 с.
12. Норман Б. Ю. Когнитивный синтаксис русского языка : Учебное пособие / Норман Борис Юстинович. – М. : Флинта, 2013. – 254 с.
13. Попова З. Д. Способы вербализации концептов как проблема когнитивной лингвистики / З. Д. Попова // *Respectus Philologicus*. 2009. – Issue 16 (21). – P. 56–61
14. Попова З. Д. Очерки по когнитивной лингвистике / З. Д. Попова, И. А. Стернин – [изд. третье, стереотипное]. – Воронеж : Изд-во «Истоки», 2003. – 191 с.
15. Русская грамматика : Том II : Синтаксис / Под. ред. Н. Ю. Шведовой. – М. : Изд-во «Наука», 1980, – 749 с.
16. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2006. – 716 с.

17. Стёпин В. С. Теоретическое знание / Вячеслав Семёнович Стёпин. – М. : «Прогресс – Традиция», 2000. – 744 с.
18. Хомский Н. Аспекты теории синтаксиса / Ноам Хомский. – [пер. с англ. и предислов. под. ред. В. А. Звегинцева]. – М. : Изд. Московского Ун-та, 1972. – 259 с.

LITERATURE

1. Apresyan, YU. D. (1995). *Obraz cheloveka po dannym yazyka : popytka sistemnogo opisaniya*. *Voprosy yazykoznaniiya*. №1. S. 37–67.
2. Volokhina G.A., Popova Z. D. (1999). *Sintaksicheskiye kontsepty russkogo prostogo predlozheniya*. *Voronezhskiy un-t*. 192 s.
3. Gak, V. G. (1998). *YAZykovyye preobrazovaniya*. M. : Shkola «YAZyki russkoy kul'tury». 768 s.
4. Holubovska, I. O. (2011). *Aktualni problemy suchasnoyi lnhvistyky*. K.: Vydavnycho-polihrafichnyy tsentr «Kyivskyy universytet». 223 s.
5. Zolotova, G.A. (2006). *Sintaksicheskiy slovar'*. *Repertuar elementarnykh yedynits russkogo sintaksisa*. M. : Yeditorial URSS. 440 s.
6. *Istoriya russkogo yazyka : Lektsii, chitannyye v 1882/3 akademicheskoy godu v Khar'kovskom universitete* (1981). Publikatsiya S. F. Samoilenko // *Potebnyanskiy chitannya / AN URSR. Institut movoznavstva imeni O.O. Potebni*. K. : Naukova dumka. S. 119–168.
7. Kolshanskiy, G. V. (1990). *Ob»yektivnaya kartina mira v poznanii i yazyke*. M. : Nauka. 108 s.
8. *Kratkiy slovar' kognitivnykh terminov* (1997). M. : Izd-vo MGU. 245 s.
9. Kubryakova, Ye. S. (1986). *Nominativnyy aspekt rechevoy deyatel'nosti*. M. : Nauka. 159 s.
10. Kuz'mina, S. Ye. (2012). *Ponyatiye «sintaksicheskiy kontsept» v lingvisticheskikh issledovaniyakh*. *Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo universiteta*. № 17 (271). Filologiya. *Iskusstvovedeniye*. Vyp. 66. S. 87–90.
11. Malenkov, A. A. (1985). *Ob ob'yektnykh sintaksemakh v predlozheniyakh nauchno-tehnicheskikh tekstov*. *Problemy semantiki prostogo predlozheniya*. Irkutsk : Golovnoy Irkut. gos. ped. Institute. 165 s.
12. Norman, B. YU. (2013). *Kognitivnyy sintaksis russkogo yazyka*. M. : Flinta, 254 s.
13. Popova, Z. D. (2009). *Sposoby verbalizatsii kontseptov kak problema kognitivnoy lingvistiki*. *Respectus Philologicus*. Issue 16 (21). P. 56–61
14. Popova, Z. D., Sternin, I. A. (2003). *Ocherki po kognitivnoy lingvistike*. Voronezh : Izd-vo «Istoki». 191 s.
15. *Russkaya grammatika : Tom II : Sintaksis* (1980). M. : Izd-vo «Nauka». 749 s.
16. Selivanova, O. O. (2006). *Suchasna lnhvistyka*. Poltava : Dovkilliya, 716 s.
17. Stopin, V. S. (2000). *Teoreticheskoye znaniye*. M. : «Progress – Traditsiya», 744 s.
18. Khomskiy, N. (1972). *Aspekty teorii sintaksisa*. M. : Izd. Moskovskogo Un-ta, 259 s.